

УДК 378.147.091.33-027.22:001.891

Пригодій Алла

ORCID 0000-0002-1166-6153

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності,
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: prigodii.alla@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті розкрито сутність поняття «науково-дослідницька діяльність», зміст і основні ознаки науково-дослідницької діяльності студентів-магістрантів. Охарактеризовано основні напрями та головні завдання науково-дослідницької діяльності магістрантів у ЗВО. Визначено вплив науково-дослідницької діяльності на професійну підготовку майбутніх педагогів професійного навчання. Виявлено ефективні форми та методи, що сприяють формуванню та розвитку навичок дослідницької діяльності у майбутніх педагогів.

Метою статті є аналіз сутності, змісту та форм організації науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти в контексті їхньої професійної підготовки.

Методологія дослідження. Під час дослідження використано загальнонаукові методи такі, як аналіз та синтез з метою визначення розробленості питання та перспектив його дослідження; спостереження за освітнім процесом для визначення ефективності формування досліджуваного феномена; систематизацію та узагальнення, які дозволили зробити висновки отриманих результатів.

Наукова новизна полягає в уточненні сутності поняття «науково-дослідницька діяльність» і визначенні ефективних форм та методів, що сприяють формуванню та розвитку навичок дослідницької діяльності у майбутніх педагогів професійного навчання.

Висновки. З'ясовано, що виконання магістрантами завдань науково-дослідницького характеру під час вивчення освітніх компонентів, під час проходження практики; виконання випускних кваліфікаційних робіт; участь у наукових конференціях, олімпіадах, конкурсах; написання наукових доповідей, статей; участь у роботі наукових гуртків сприяє формуванню інтересу до пізнавальної, творчої і практичної діяльності, підвищує наукову активність майбутніх педагогів. Тільки такий майбутній прогресивний педагог, який матиме конструктивне професійне мислення, буде здатним і спроможним до здійснення інноваційної діяльності в навчальному закладі, коли він сам усвідомлюватиме себе професіоналом, матиме установку на творче сприйняття наявного інноваційного досвіду та його необхідне перетворення.

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, магістрант, майбутній педагог, форми науково-дослідницької діяльності.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На переконання вчених економістів, сьогодення економіка може досягти конкурентоздатності та забезпечити сучасний рівень життя для населення лише через знання. Соціально-економічний розвиток нашої країни все більше залежить від здатності генерувати та ефективно використовувати нові знання в усі сфери життя [3]. Освіта визнається ключовою складовою національного багатства, оскільки вона є результативним виробничим ресурсом, який, на відміну від матеріально-технічної бази суспільства, постійно оновлюється та удосконалюється.

Сучасні реалії вимагають безперервного підвищення якості освіти, підвищення рівня кваліфікації та забезпечення конкурентоздатності фахівців. Якість сучасної освіти визнається основним показником якості життя, інструментом економічного зростання держави та ключовим чинником стабільного розвитку суспільства [3]. Якість освіти повинна оцінюватися не лише за обсягом здобутих знань, але також за параметрами особистісного, світоглядного та громадянського розвитку, що сприяє конкурентоздатності випускників закладів освіти.

Отже, саме заклади освіти спроможні підготувати конкурентоспроможних фахівців, які повинні постійно розвивати свої професійні знання і навички, використовуючи їх для створення новацій в будь-якій сфері професійної діяльності.

Науково-дослідницька діяльність є невід'ємною частиною становлення професіонала, вона є найважливішим засобом підвищення якості підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, які повинні творчо застосовувати інноваційні технології на практиці. У процесі освоєння освітніх програм наукова діяльність для здобувача вищої освіти представляє важливу складову, адже вона спрямована на формування ціннісного ставлення до наукових досліджень, досвіду їх проведення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Залучення здобувачів вищої освіти до науково-дослідницької діяльності було й залишається обов'язковим компонентом системи підготовки фахівців. В Україні останнім часом велика увага науковців приділяється питанням, пов'язаним з обґрунтуванням системи науково-дослідницької діяльності студентів, педагогічним аспектам організації науково-дослідницької підготовки та формуванню дослідницької культури майбутніх фахівців. Різні аспекти науково-дослідницької підготовки педагогів різних спеціальностей досліджені в наукових працях В. Андрєєва, А. Воробйова, С. Кулика, І. Луценка, О. Микитюка, В. Прошкіна, О. Рогозіної, Л. Султанової, В. Шейко та ін. Науково-дослідницькій діяльності студентів на освітньому рівні «магістр» присвячені праці Л. Бондаренко, О. Прохорової.

Проте й досі залишається питання пошуку ефективних механізмів процесу переходу навчально-професійної, а також науково-дослідницької, діяльності на рівень практичної професійної діяльності фахівця.

Метою статті є аналіз сутності, змісту та форм організації науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти в контексті їхньої професійної підготовки.

Методологія дослідження. Під час дослідження використано загальнонаукові методи, такі як аналіз та синтез з метою визначення розробленості питання та перспектив його дослідження; спостереження за освітнім процесом для визначення ефективності формування досліджуваного феномена; систематизацію та узагальнення, які дозволили зробити висновки отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний фахівець – майбутній педагог професійного навчання повинен володіти не тільки фундаментальними знаннями, а й навичками творчого вирішення професійних завдань, вмінні швидко адаптуватися в умовах, які постійно змінюються. Всі ці якості формуються саме під час освітнього процесу. На кожному етапі навчання необхідно розвивати у студентів творче мислення, дослідницькі вміння, без яких важко як здобувати освіту, так і реалізовуватись на ринку праці.

У зв'язку з цим науково-дослідницька діяльність набуває все більшого значення і перетворюється на один із основних компонентів професійної підготовки майбутнього спеціаліста.

Підготовка студентів до науково-дослідницької діяльності відображена у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [2], де зазначено, що ці види діяльності, а також науково-педагогічна діяльність є невід'ємною складовою навчального процесу закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації.

Для розкриття значення та ролі науково-дослідницької діяльності в системі підготовки магістра, розглянемо основні визначення науково-дослідницької діяльності та прийоми формування готовності студентів до дослідницької діяльності, що використовуються у процесі підготовки магістрів.

За визначенням В. Шейко, дослідницька діяльність – це складний процес, який базується на дослідницькій активності та дослідницькій поведінці особистості, є усвідомленою, цілеспрямованою, організованою за допомогою спеціальних засобів пізнавальною діяльністю [8].

Дослідницьку діяльність Н. Недодатко трактує як вищу форму самоосвітньої діяльності, яка має індивідуальний характер, пов'язаний з пошуком відповіді на творче, дослідницьке завдання з наперед невідомим рішенням [4].

Під науково-дослідницькою діяльністю здобувачів освіти Л. Султанова розуміє організовану професійну підготовку фахівців у закладах вищої освіти, яка передбачає інтелектуальну творчу діяльність студентів, спрямовану на вивчення конкретного предмета (явища, процесу) з метою отримання об'єктивно нових знань про нього і їхнього подальшого використання у практичній діяльності [7].

П. Горкуненко розглядає науково-дослідну роботу студентів як самостійну діяльність, керовану викладачем, і спрямовану на розвиток творчого потенціалу особистості, оволодіння первинним досвідом наукового дослідження та формування готовності до дослідницької діяльності [1].

Готовність студента до різних видів дослідницької діяльності, на думку О. Рогозіної, характеризується комплексом особистісних якостей, наявністю необхідних методологічних знань, умінь та навичок, а також швидкістю адаптації до нових умов, нестандартних ситуацій та здатністю переносити їх у практичну діяльність [6].

На основі філософського та психолого-педагогічного аналізу під науково-дослідницькою діяльністю студентів ми розумітимемо діяльність, пов'язану з пошуком відповіді на творчу, дослідницьку задачу із заздалегідь невідомим рішенням, шляхом проходження здобувачем вищої освіти основних етапів дослідження у науковій сфері. До цих етапів відносяться: постановка проблеми; вивчення проблеми з позиції історії та сучасного стану; вибір та практичне застосування методики проведення дослідження; збір матеріалів, їх аналіз та узагальнення; формулювання власних висновків і пропозицій [5]. Після проходження даних етапів студент матиме своє рішення поставленого перед ним завдання.

Поняття «науково-дослідницька діяльність студентів» включає наступні елементи:

- навчання студентів основам дослідницької діяльності, прищеплення їм певних навичок;
- виконання наукових досліджень під керівництвом викладачів [8].

У системі вищої освіти можна виділити два напрями щодо застосування та впровадження видів та форм науково-дослідницької діяльності магістрантів:

науково-дослідницька діяльність, яка включена у навчальний процес: збагачення традиційних академічних форм організації навчального процесу (лекцій, семінарів, практичних та лабораторних занять) виконанням завдань дослідницького типу; виконання завдань, що мають реальний науково-дослідницький характер під час проходження магістрантами виробничої (педагогічної) практики (в закладах професійно-технічної освіти) та науково-дослідної практики; виконання випускних кваліфікаційних робіт;

науково-дослідницька діяльність, яка доповнює навчальний процес: залучення магістрантів до участі у наукових конференціях, олімпіадах, конкурсах; написання наукових доповідей, статей, підготовка повідомлень; участь у роботі наукових гуртків, розробка проєктів та інше.

Розвиток дослідницьких умінь та здібностей магістрантів можливий при збагаченні традиційних форм організації навчального процесу використанням засобів проблемного, дослідницького, проєктного, евристичного навчання, головним завданням яких є постановка пізнавальних протиріч у процесі вивчення тієї чи іншої дисципліни.

Написання рефератів на теми практичних та семінарських занять, які мають науково-дослідницький характер, допомагає студентам розвинути навички роботи з науковою проблемою, дослідницької роботи, аналізу та обробки інформації, а також виробляти навички наукового письма. Реферати на теми практичних та семінарських занять можуть стати першим кроком у формуванні їхньої науково-дослідницької компетентності та підготовці до написання випускної роботи.

Під час виконання лабораторних робіт з впровадженням елементів наукових досліджень, студенти самостійно складають плани виконання робіт, підбирають необхідну літературу, проводять математичну обробку та аналіз результатів, оформлюють звіт. Цей підхід розвиває у студентів самостійність, сприяє їхньому активному навчанню та формуванню наукового досвіду.

Важливою формою науково-дослідницької діяльності магістрантів є виконання випускної кваліфікаційної роботи, яка має на меті подальший розвиток творчої та пізнавальної спроможності студентів, і як заключний етап навчання магістрантів у ЗВО спрямоване на закріплення та розширення теоретичних знань та поглиблене вивчення обраної теми.

Підготовка до написання випускної кваліфікаційної роботи починається з вивчення навчальної дисципліни (освітнього компоненту) «Методологія і організація науково-педагогічних досліджень». Опанування даної дисципліни дозволяє студентам ознайомитися з особливостями наукового пізнання, його методологічними основами, технологією роботи з інформаційними джерелами, написанням та оформленням наукових статей, категоріально-логічним апаратом, структурою проведення та оформлення результатів дослідження, необхідних для написання магістерської роботи.

Зміст магістерської роботи передбачає не тільки критичний аналіз літературних джерел та їх узагальнення, а й опис досліджених фактів, явищ, закономірностей та здобутих власних результатів. Наявність в змісті власного практичного досвіду з обраної проблеми дослідження збільшує наукову цінність роботи.

Дані форми наукової роботи магістрантів є обов'язковими і включаються до навчальних планів підготовки фахівців.

Проте, розвивальні можливості для студентської наукової роботи розширюються та доповнюються при умові відкритого узагальнення та обговорення результатів дослідження. Це досягається завдяки активній участі магістрантів у таких формах наукової діяльності, як науково-методичні семінари, науково-практичні конференції, конкурси студентських наукових робіт, олімпіади, а також публікації наукових статей тощо.

Щороку найбільш активні, творчі студенти, приймають участь як у Всеукраїнських студентських науково-практичних конференціях, так і у Міжнародних науково-практичних конференціях разом зі своїми керівниками. Участь у конференціях дозволяє магістрантам представляти свої результати дослідження, обмінюватися думками та ідеями з іншими учасниками, сприяє формуванню ораторських, комунікативних умінь та навичок, підвищує мотивацію студентів до науково-дослідницької діяльності.

Результати своїх досліджень студенти можуть представити у вигляді наукової статті, яка виконується під керівництвом досвідчених викладачів. Найбільш ґрунтовні статті, що містять виклад результатів наукових досліджень, а також огляди з найбільш актуальних проблем педагогічної теорії публікуються у фаховому збірнику наукових праць «Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка», який щорічно видається в університеті.

Конкурси студентських наукових робіт є важливим індикатором розвитку системи залучення студентів до науково-дослідницької діяльності. Майже кожного року здобувачі освіти ННІ професійної освіти та технологій приймають участь та отримують призові місця й відзнаки у Всеукраїнських та Міжнародних конкурсах студентських наукових робіт зі спеціальності «Професійна освіта». Ці конкурси не лише визначають високий рівень інтересу студентів до науки, але й надають їм можливість продемонструвати свої наукові досягнення та знайти визнання в академічному середовищі. Вони

сприяють стимулюванню студентів, розвивають творчість та науковий підхід, а також сприяють формуванню фахових знань, умінь та навичок, які будуть корисними в майбутній професійній діяльності.

Однією з основних форм науково-дослідницької діяльності студентів, яка ефективно доповнює навчальний процес і проводиться під керівництвом викладачів, є участь у наукових гуртках. Участь у наукових гуртках є потужним засобом розвитку науково-дослідницького потенціалу студентів. Ця форма діяльності надає студентам можливість активно співпрацювати з досвідченими викладачами та взаємодіяти зі своїми однодумцями. Така форма діяльності є важливим кроком у формуванні наукової культури серед студентів та стимулює їхній інтерес до самостійних досліджень.

Ефективна організація студентської науково-дослідницької діяльності обов'язково повинна бути системною. Це передбачає визначення чітких цілей та завдань наукової роботи, виявлення рівнів та критеріїв оцінки їх результатів, а також вибір форм, методів і засобів для їх реалізації.

Саме участь студентів у науковій діяльності дозволить повноцінно реалізувати відповідні завдання професійного та особистісного розвитку.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Виконання магістрантами завдань науково-дослідницького характеру під час вивчення освітніх компонентів, під час проходження практики; виконання випускних кваліфікаційних робіт; участь у наукових конференціях, олімпіадах, конкурсах; написання наукових доповідей, статей; участь у роботі наукових гуртків сприяє формуванню інтересу до пізнавальної, творчої і практичної діяльності, підвищує наукову активність майбутніх педагогів. Науково-дослідницька діяльність має стати не самоціллю, а об'єктивною необхідністю, оскільки вона забезпечує формування та розвиток студентів, як творчих особистостей, здатних на науковій основі ефективно розв'язувати поставлені перед ними завдання, дозволяє значно підвищити рівень професійної підготовки спеціалістів. Разом з тим наукові дослідження магістрантів не завжди відповідають вимогам, отже, необхідно використовувати потенційні можливості кожної навчальної дисципліни та всіх видів практики для активізації науково-дослідницької діяльності студентів.

Тільки прогресивний педагог, який матиме конструктивне професійне мислення, буде здатним і спроможним до здійснення інноваційної діяльності в навчальному закладі, коли він сам усвідомлюватиме себе професіоналом, матиме установку на творче сприйняття наявного інноваційного досвіду та його необхідне перетворення.

References

1. Горкуненко П. П. Підготовка студентів педагогічного коледжу до науково-дослідної роботи: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2007. 265 с.
Horkunenko, P. P. (2007). *Pidhotovka studentiv pedahohichnoho koledzhu do naukovo-doslidnoi roboty* [Preparation of Pedagogical College students for research work]. *Candidate's thesis*: 13.00.04. Vynnytsia, Ukraine.
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Документ 848-VIII, чинний. Редакція від 03.09.2023, підстава – 3272-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 15.09.2023).
Zakon Ukrainy «Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist» [Law of Ukraine «On scientific and scientific and technical activity»]. Document 848-VIII, valid. Editorial from 03.09.2023, basis – 3272-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
3. Лебеда Т. Б. Вплив освіти на економічну динаміку в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2014. № 4. С. 110–121.
Lebeda, T. B. (2014). *Vplyv osvity na ekonomichnu dynamiku v Ukraini* [The impact of education on economic dynamics in Ukraine]. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economics and forecasting*, 4, 110–121. Kyiv, Ukraine.
4. Недодатко Н. Технологія формування навчально-дослідницьких умінь школярів. *Рідна школа*. 2002. № 6. С. 21–23.
Nedodatko, N. (2002). *Tekhnolohiia formuvannia navchalno-doslidnytskykh umin shkoliariv* [Technology of formation of educational and research skills of schoolchildren]. *Ridna shkola – Native school*, 6, 21–23. Kyiv, Ukraine.
5. Пригодій А. В. Організація науково-дослідної роботи студентів на заняттях з дисципліни «Основи наукових досліджень». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 140. С. 173–175.
Pryhodi, A. V. (2016). *Orhanizatsiia naukovo-doslidnoi roboty studentiv na zaniattiakh z dystsypliny «Osnovy naukovykh doslidzhen»* [Organization of scientific research work of students in classes on the discipline «Fundamentals of scientific research»]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky – Bulletin of the T. H. Shevchenko Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*, 140, 173–175. Chernihiv, Ukraine.
6. Рогозіна О. В. Науково-дослідницька діяльність як компонент самоосвіти та самореалізації особистості. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 3. С. 48–53.

- Rohozina, O. V. (2017). Naukovo-doslidnytska diialnist yak komponent samoosvity ta samorealizatsii osobystosti [Scientific research activity as a component of self-education and self-realization of the individual]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky – Scientific notes of Berdyan State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*, 3, 48–53. Berdyansk, Ukraine.
7. Султанова Л. Ю. Формування готовності студентів психолого-педагогічних факультетів до науково-дослідної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2007. 168 с.
Sultanova, L. Yu. (2007). Formuvannya hotovnosti studentiv psykholoho-pedahohichnykh fakultetiv do naukovo-doslidnoi diialnosti [Formation of readiness of students of psychological and pedagogical faculties for scientific and research activities]. Candidate's thesis: 13.00.04. Kyiv, Ukraine.
8. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: [підручник для студентів вузів]. Київ: Знання-Прес, 2003. 295 с.
Sheiko, V. M., Kushnarenko, N. M. (2003). Orhanizatsiia ta metodyka naukovo-doslidnytskoi diialnosti: pidruchnyk dlia studentiv vuziv [Organization and methodology of research activities: textbook for university students]. Kyiv, Ukraine: Znannia-Pras.

Pryhodii A.

ORCID 0000-0002-1166-6153

*PhD in Pedagogical Sciences, Docent,
Associate Professor at the Department of Professional Education and Life Safety,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: prigodii.alla@gmail.com*

ORGANIZATION OF SCIENTIFIC RESEARCH ACTIVITIES OF THE FUTURE TEACHERS OF PROFESSIONAL EDUCATION

The article reveals the essence of the concept of «scientific research activities», the content and main features of the scientific research activities of master's students. The main directions and main tasks of the scientific research activities of master's students in higher education institutions are characterized. The influence of scientific research activities on the professional training of future vocational teachers is determined. Effective forms and methods that contribute to the formation and development of research activity skills of future teachers are identified.

***The purpose of the article** is to analyze the essence, content and forms of organization of research activities of higher education students in the context of their professional training.*

***Methodology.** The study used general scientific methods such as analysis and synthesis to determine the development of the issue and the prospects for its research; observation of the educational process to determine the effectiveness of the formation of the studied phenomenon; systematization and generalization that made it possible to draw conclusions from the obtained results.*

***The scientific novelty** is to clarify the essence of the concept of «scientific research activities» and to identify effective forms and methods that contribute to the formation and development of research skills in future teachers of professional education.*

***Conclusions.** It has been found that the implementation of research tasks by master's students in the study of educational components, during practice; performance of graduation qualification works; participation in scientific conferences, Olympiads, competitions; writing scientific reports, articles; participation in scientific circles contributes to the formation of interest in cognitive, creative and practical activities, increases the scientific activity of future teachers. Only such a future progressive teacher, who has constructive professional thinking, will be capable and able to carrying out innovative activities in an educational institution, when he or she is aware of himself or herself as a professional, has an attitude to creative perception of the existing innovative experience and its necessary transformation.*

***Key words:** scientific research activities, master's student, future teacher, forms of scientific research activity.*

Стаття надійшла до редакції 04.12.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Ребенок В. М.